

Postanowienia dotyczące inwestycji zawarte w umowie o wolnym handlu między UE a Kanadą (CETA)

CETA przypieczętowało wszystkie innowacje wynikające z nowego unijnego podejścia do inwestycji oraz do mechanizmu rozstrzygania sporów, gwarantując tym samym zaspokojenie wysokich oczekiwań ze strony obywateli i przemysłu w zakresie bardziej uczciwego, przejrzystego i zinstytucjonalizowanego systemu rozstrzygania sporów inwestycyjnych. CETA wprowadza ważne nowe rozwiązania w tej dziedzinie, zapewniając wysoki poziom ochrony inwestorów, a jednocześnie w pełni utrzymuje prawo władz publicznych do wprowadzania regulacji oraz do osiągnięcia uzasadnionych celów polityki publicznej, takich jak ochrona zdrowia, bezpieczeństwa lub środowiska.

CETA oznacza znaczące zerwanie z przeszłością na dwóch różnych poziomach.

1. Umowa ta obejmuje wyraźne odesłanie do **prawa władz publicznych do wprowadzania regulacji** w interesie publicznym oraz bardziej zrozumiałe i **precyzyjne standardy** ochrony inwestycji, tj. zasady wskazane w CETA, które znoszą niejasności, sprawiające, że standardy te były podatne na nadużycia lub nieuzasadnione interpretacje.
2. CETA ustanawia niezależny **system sądów ds. inwestycji**, który składa się z trybunału stałego i trybunału apelacyjnego właściwego do rewizji rozstrzygnięć trybunału, w ramach którego rozstrzyganie sporów będzie odbywało się w **przejrzysty i bezstronny** sposób.

1. PRAWO DO WPROWADZANIA REGULACJI ORAZ PRECYZYJNE STANDARDY OCHRONY INWESTYCJI

- W CETA już na początku wyraźnie zaznacza się, że UE i Kanada zachowują **prawo do wprowadzania regulacji** i osiągnięcia uzasadnionych celów polityki, takich jak ochrona zdrowia, bezpieczeństwa, środowiska naturalnego, moralności, ochrona socjalna lub konsumentów oraz promocja i ochrona różnorodności kulturowej. Jest to jasna wskazówka dla trybunału służąca interpretacji postanowień dotyczących inwestycji.

Przewidziano wyraźnie, że władze publiczne mogą zmieniać swoje przepisy, również w taki sposób, który wpływa na oczekiwania inwestorów w zakresie zysku oraz że stosowanie unijnego prawa dotyczącego pomocy państwa nie stanowi naruszenia standardów ochrony inwestycji.

Powiązane postanowienia CETA: Artykuł 8.9 Inwestycje i środki regulacyjne

- CETA wprowadza **precyzyjne i szczegółowe standardy traktowania** inwestorów i inwestycji. W odróżnieniu od innych umów, w CETA zasada „sprawiedliwego i równego traktowania” jest jasnym, zamkniętym tekstem, który precyzyjnie określa standardy traktowania, nie pozostawiając niepożądaną swobodę decydowania członkom trybunału. Zarówno UE, jak i Kanada muszą się zgodzić na przeprowadzenie przeglądu tych standardów, aby możliwe było wprowadzenie do nich zmian.

W związku z powyższym do naruszenia obowiązku sprawiedliwego i równego traktowania może dojść tylko w przypadkach:

- ✓ odmowy ochrony prawnej w postępowaniu karnym, cywilnym lub administracyjnym;
- ✓ rażącego naruszenia zasad sprawiedliwości proceduralnej, w tym zasad przejrzystości, w postępowaniu sądowym i administracyjnym;
- ✓ oczywistej arbitralności;
- ✓ ukierunkowanej, całkowicie bezprawnej dyskryminacji, tj. dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub religię;
- ✓ nadużyć wobec inwestorów, w tym wymuszania, przymusu i nękania.

Koncepcja „uzasadnionych oczekiwań” ogranicza się do sytuacji, w których państwo złożyło konkretną obietnicę lub petycję.

Powiązane postanowienia CETA: Artykuł 8.10 Traktowanie inwestorów i objętych Umową inwestycji

- W CETA **wyjaśniono, co stanowi „wyłączenie pośrednie”**. Po raz pierwszy w umowie UE uzgodniono szczegółowy tekst wyjaśniający znaczenie wyłączenia pośredniego, aby uniknąć roszczeń wobec uzasadnionych środków polityki publicznej.

- ✓ Uzasadnione środki polityki publicznej wprowadzone w celu ochrony zdrowia, bezpieczeństwa lub środowiska naturalnego nie stanowią wyłączenia pośredniego. Wyłącznie środki, które są wyraźnie nadmierne w stosunku do zamierzonego celu (rzadkie przypadki) mogą doprowadzić do wyłączenia pośredniego.
- ✓ Wyłączenie pośrednie ma miejsce tylko wówczas, gdy dochodzi do istotnego pozbawienia podstawowych atrybutów prawa własności, takich jak prawo użytkowania inwestycji, korzystania z niej i rozporządzania nią.
- ✓ Wprowadza się szczegółową analizę poszczególnych przypadków w celu ustalenia, czy doszło do wyłączenia pośredniego. Fakt, że zastosowany środek spowodował zwiększenie kosztów dla inwestorów, sam w sobie nie może stanowić dowodu wyłączenia.

Wydawanie licencji przymusowych zgodnie z postanowieniami WTO, gwarantujących dostęp do produktów leczniczych, nie może zostać uznane za wyłączenie.

Powiązane postanowienia CETA: [Załącznik 8.12: Wyłączenie](#) i [załącznik 8-A](#)

- CETA **nie chroni tak zwanych spółek podstawionych lub fikcyjnych** Podmiot musi prowadzić prawdziwą działalność gospodarczą na terytorium jednej ze Stron, aby mógł zostać uznany za inwestora.

Powiązane postanowienia CETA: [Artykuł 8.1: Definicje](#)

- CETA **nie pozwala** inwestorom na „importowanie” i **stosowanie w procedurach rozstrzygnięcia sporów przepisów prawa materialnego z innych umów** (np. z umów z państwami członkowskimi UE), które uważają za bardziej korzystne dla swoich interesów.

Powiązane postanowienia CETA: [Artykuł 8.7: Zasada największego uprzywilejowania](#)

- **Tylko szczególne sprawy mogą być rozpatrywane w ramach systemu rozstrzygnięcia sporów inwestycyjnych.** Tylko roszczenia związane z niedyskryminującym traktowaniem (sekcja C rozdziału CETA dotyczącego inwestycji) i ochroną inwestycji (sekcja D) mogą być rozpatrywane w ramach systemu rozstrzygnięcia sporów inwestycyjnych na mocy CETA. Inne postanowienia CETA nie podlegają temu systemowi. Odmowa dopuszczenia inwestora zagranicznego, nawet jeżeli mogła nastąpić z naruszeniem zobowiązań zawartych w CETA, może zostać zaskarżona tylko przez UE i Kanadę, ale nie przez inwestorów.

Powiązane postanowienia CETA: [Artykuł 8.18: Zakres](#)

2. SKUTECZNY, SPRAWIEDLIWY I PRZEJRZYSTY SYSTEM ROZSTRZYGANIA SPORÓW INWESTYCYJNYCH

✓ Zakres

Rozstrzyganie sporów inwestycyjnych na mocy CETA jest **ściśle ograniczone do naruszeń kilku postanowień w sprawie ochrony inwestycji, które zawierają podstawowe zasady**, takie jak niedyskryminacja, wyłączenie tylko w celach publicznych i za odpowiednią rekompensatą oraz sprawiedliwe i równe traktowanie (zob. wyjaśnienia powyżej), jeśli naruszenia te spowodowały szkodę dla danego inwestora. Roszczenie nie może jednak zostać rozpatrzone w ramach tego systemu tylko dlatego, że podjęte działanie wywiera wpływ na zyski inwestorów. Ta metoda rozstrzygania sporów nie może być również stosowana przez inwestora w celu złożenia skargi w sprawie naruszenia innej części umowy CETA. Przykładowo nie może być użyta do uzyskania przez inwestorów dostępu do rynku. Jest to ważne wyjaśnienie.

Powiązane postanowienia CETA: [Artykuł 8.18: Zakres](#)

✓ Stały trybunał ds. inwestycji i trybunał apelacyjny

- CETA **ustanawia stały trybunał ds. inwestycji i trybunał apelacyjny** W przeciwieństwie do tradycyjnego rozstrzygania sporów inwestycyjnych, trybunał będzie składał się z piętnastu członków wyznaczonych przez Unię i Kanadę, a nie z arbitrów wyznaczanych przez inwestora i pozwane państwo. Trybunał będzie rozpatrywać sprawy w składach obejmujących trzech członków wyznaczonych w drodze doboru losowego. Trybunał apelacyjny będzie zajmować się rewizją rozstrzygnięć trybunału stałego. CETA wyraźnie określa powody rewizji ostatecznych decyzji trybunału. Członkowie trybunału stałego i apelacyjnego będą dysponowali takimi samymi kwalifikacjami, jak sędziowie Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, a ich kwalifikacje etyczne nie będą budzić żadnych zastrzeżeń. Unia i Kanada przyjmą decyzję określającą szczegóły praktyczne, które wskazano już w CETA.

Ponadto CETA zawiera stanowcze zobowiązanie, zgodnie z którym Unia i Kanada będą współpracować z innymi zainteresowanymi stronami w celu **utworzenia międzynarodowego wielostronnego sądu ds. inwestycji**.

Powiązane postanowienia CETA: [Artykuł 8.27 - Skład trybunału](#); [art. 8.28 - Trybunał apelacyjny](#) i [art. 8.29 - Utworzenie wielostronnego sądu ds. inwestycji oraz mechanizmu apelacyjnego](#)

- CETA określa **nowe i bardziej przejrzyste zasady prowadzenia** postępowań dotyczących rozstrzygania sporów inwestycyjnych.

✓ **Zasady etyczne dotyczące członków trybunału**

CETA określa **rygorystyczne zasady dotyczące etycznego zachowania członków trybunału**, które gwarantują ich pełną niezależność i bezstronność. Niedopuszczalne są sytuacje, w których członek trybunału podejmuje działania jako doradca lub ekspert w toczących się lub nowych sporach inwestycyjnych. Ponadto CETA zawiera wiążący kodeks postępowania dla członków trybunału. Kodeks powstał w oparciu o zasady etyczne Międzynarodowego Stowarzyszenia Prawników i podlega dalszym rewizjom. Jego celem jest zapobieganie konfliktom interesów. W przypadku stwierdzenia, że członek trybunału nie przestrzega kodeksu, zastępuje się go innym członkiem. Decyzja ta jest podejmowana przez niezależną stronę trzecią – Prezesa Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, a nie przez pozostałych członków składu trybunału, przed który wniesiono sprawę, jak ma to często miejsce w przypadku obowiązujących umów.

Powiązane postanowienia CETA: [Artykuł 8.30 Etyka](#)

✓ **Prowadzenie postępowań**

CETA wprowadza **pełną przejrzystość postępowań dotyczących rozstrzygnięcia sporów inwestycyjnych**. Wszystkie dokumenty (dokumenty składane przez strony, decyzje trybunału) będą publicznie dostępne na finansowanej przez UE stronie internetowej Organizacji Narodów Zjednoczonych. Wszystkie rozprawy będą otwarte dla publiczności. Zainteresowane strony (organizacje pozarządowe, związki zawodowe) będą mogły przedkładać swoje uwagi. Ta zasada będzie wiążąca i ani trybunał ani strony nie będą mogły odstępować od jej stosowania. Zgodnie z praktyką stosowaną w sądach krajowych/lokalnych w Unii Europejskiej i Kanadzie informacje mogą być potencjalnie utajnione w przypadku tajemnic przedsiębiorstwa oraz informacji uznanych za poufne na mocy krajowych przepisów państwa odpowiadającego. Tego rodzaju przypadki są jasno zdefiniowane. Obecnie istnieje 3000 umów obejmujących postanowienia dotyczące rozstrzygnięcia sporów inwestycyjnych. Tylko umowy, których stronami są Stany Zjednoczone i Kanada, zawierają podobne zaawansowane rozwiązania z zakresu przejrzystości. We wszystkich innych obowiązujących umowach nie przewidziano takiego dostępu do dokumentów dotyczących postępowania lub wstępu publiczności na przesłuchania.

Powiązane postanowienia CETA: [Artykuł 8.36 - Przejrzystość postępowań, w których stosuje się postanowienia UNCITRAL dotyczące przejrzystości](#)

– **Zakaz postępowań równoległych**

CETA zabrania postępowań równoległych: **inwestorzy nie mogą w tym samym czasie dochodzić roszczeń w sądach krajowych (lub innych trybunałach międzynarodowych) oraz przed trybunałem ds. inwestycji na mocy CETA**. Celem jest uniknięcie podwójnych odszkodowań i różniących się orzeczeń. Większość z 3 000 istniejących umów nie zawiera takich mechanizmów.

Powiązane postanowienia CETA: Artykuł 8.22 - Wymogi proceduralne i inne dotyczące wnoszenia roszczeń do trybunału; art. 8.24 - Postępowania na mocy innej umowy międzynarodowej

– **Zakaz wnoszenia roszczeń fałszywych lub o charakterze manipulacyjnym**

CETA zawiera postanowienia **zapobiegające fałszywym lub manipulacyjnym roszczeniom**. Dla przykładu przeprowadzenie reorganizacji inwestycji lub przedsiębiorstwa celem wniesienia sprawy (jak przypuszczalnie postąpił Philip Morris, aby wnieść sprawę przeciwko Australii) jest jednoznacznie zabronione. Tylko umowy UE zawierają takie postanowienia (zob. np. umowa o wolnym handlu między UE i Wietnamem).

Powiązane postanowienie CETA: Artykuł 8.18 ust. 3 – Zakres

– **Brak możliwości uchylenia środka**

CETA wyraźnie wskazuje, że ostateczne decyzje wydane przez trybunał na mocy CETA **nie mogą prowadzić do uchylenia środka** wprowadzonego w Unii, państwie członkowskim lub Kanadzie; od danego państwa można najwyżej żądać odszkodowania i to tylko do poziomu faktycznie poniesionych strat. W ramach CETA niemożliwe jest nakładanie karnych grzywien, co może być dopuszczalne na mocy przepisów krajowych. Jest to ważne wyjaśnienie, którego brakuje w większości z 3 000 obowiązujących umów.

Powiązane postanowienie CETA: Artykuł 8.39 ust. 1, 3 oraz 4 - Ostateczna decyzja

– **Brak możliwości uchylenia środka**

CETA wprowadza także **statutowe terminy** (3 lata, przedłużone w przypadku postępowania w sądzie krajowym) na dochodzenie roszczenia. Z 3 000 umów obejmujących postanowienia dotyczące rozstrzygnięcia sporów inwestycyjnych ponownie tylko umowy, których stronami są Stany Zjednoczone i Kanada, zawierają takie rozwiązania.

Powiązane postanowienie CETA: Artykuł 8.19 ust. 6 – Konsultacje

– **Zgodnie z zasadami prawa międzynarodowego**

CETA wyjaśnia, że przy rozstrzygnięciu dotyczącym spójności roszczenia, trybunał stosuje umowę **zgodnie z zasadami prawa międzynarodowego**. W odniesieniu do prawa krajowego CETA potwierdza, że prawo UE lub państw członkowskich będzie badane tylko w celu ustalenia stanu faktycznego (przykładowo, aby określić czy prawa do własności rzekomo wywłaszczonych faktycznie

istnieją na mocy przepisów obowiązujących w państwie, w którym znajduje się taka własność) oraz że ustalenie, czy środek wprowadzony na mocy prawa krajowego jest zgodny z prawem, pozostaje w wyłącznej gestii właściwych organów UE, państw członkowskich lub Kanady.

Powiązane postanowienie CETA: *Artykuł 8.31 ust. 1 - Mające zastosowanie prawo i jego interpretacja*

– Przyspieszony system odrzucania nieuzasadnionych roszczeń

CETA zawiera **przyspieszony system odrzucania bezpodstawnych lub niepoważnych roszczeń**. Niepoważne roszczenia mogą zostać odrzucone w czasie kilku tygodni. Te nowe postanowienia mają szerszy zakres zastosowania i funkcjonowania, niż jakiegokolwiek istniejące porównywalne systemy, z wyjątkiem rozwiązań obowiązujących w ramach innych umów UE (zob. umowa o wolnym handlu między UE i Wietnamem).

Powiązane postanowienia CETA: *Art. 8.32 - Roszczenia wyraźnie pozbawione prawnego uzasadnienia oraz art. 8.33 - Bezzasadne roszczenia jako kwestia prawna*

– Strona przegrywająca ponosi koszty

Jest to ważne, ponieważ we wszystkich istniejących umowach brakuje jasnych zasad, w wyniku czego, nawet jeśli rządowi uda się odeprzeć zarzuty, często i tak ponosi on wszystkie koszty.

Powiązane postanowienie CETA: *Art. 8.39 ust. 5 - Ostateczna decyzja*

– Mediacja zmierzająca do polubownego rozwiązania sprawy

CETA zawiera szczególne postanowienia dotyczące mediacji zachęcające do szukania polubownego rozwiązania. Wprowadza również zmiany przeznaczone dla MŚP: możliwość przeprowadzenia konsultacji w drodze wideokonferencji, możliwość wyboru, za zgodą obu stron, jednego członka trybunału w celu wysłuchania sprawy oraz możliwość przyjęcia przez strony umowy ewentualnego pułapu kosztów dotyczących roszczeń wniesionych przez MŚP.

Powiązane postanowienia CETA: *Artykuł 8.20 – Mediacja; art. 8.19 ust. 3, art. 8.23 ust. 5 - Wnoszenie roszczeń do trybunału, art. 8.39 ust. 6 - Ostateczna decyzja*

– **Kontrola prowadzona przez Strony w zakresie interpretacji umowy**

Celem dodatkowego zabezpieczenia w CETA wyjaśniono, że UE i Kanada mają prawo przyjmowania wiążących interpretacji i składania wniosków, jeśli nie są stroną pozwaną. Powodem tego zapisu jest umożliwienie Stronom kontrolowania interpretacji umowy i wpływania na tę interpretację. Możliwość przyjmowania wiążących interpretacji stanowi wentyl bezpieczeństwa na wypadek błędów popełnianych przez trybunały (których prawdopodobieństwo zostało w każdym razie znacząco ograniczone dzięki przejrzystemu sformułowaniu istotnych standardów ochrony inwestycji).

Powiązane postanowienia CETA: Artykuł 8.31 ust. 3 - Mające zastosowanie prawo i jego interpretacja; art. 8.38 - Strona nieuczestnicząca w sporze.